

Alfred Hackman.

Den 16 januari 1942 nåddes professor Alfred Hackmans vänner och bekanta av meddelandet, att han gått bort för alltid. Ehuru han redan under ett par veckor legat svårt sjuk i hjärtlidande, hade han just samma dag sänt bud till Nationalmuseet att han »icke i dag» kunde komma upp till museet. Det blev hans sista hälsning till den inrättning, åt vars syften han vigt sitt liv och i vars tjänst han stått i närmare fyrtio år. För alla hans kamrater där blev den ett vackert och vemodsfyllt minne. I krigstid, då döden ofta är gäst i ens omgivning, då unga liv mejas ned av hans lie, känns kanske en gammal mans död icke lika starkt som under fredliga förhållanden, men saken blir lika stor och lika djup som då.

Alfred Leopold Fredrik Hackman föddes den 14 oktober 1864 i Viborg som ättling av den frejdade Hackmanska köpmanssläkten. Föräldrarna voro konsul Woldemar Hackman och Emilia Krohn. Till födelsestaden Viborg bands han alltid genom fasta och starka band, om än han redan som barn kom att lämna den. Hans förhållande till Viborg karakteriseras kanske bäst av hans förtvivlade »där har jag ju mina gravar» efter den bittra Moskvafreden. Det gav en vision av huset Hackmans bortgångna generationer och allt vad de och deras gärning representerade för honom av kultur och tradition.

Faderns död och moderns andra äktenskap förde familjen till Tyskland. I Leipzig tillbragte Hackman sin skoltid och tidigaste ungdom, tog studenten, slöt vänskapsband för livet. Från Tyskland tog han med sig en tillgivenhet och beundran för detta land, som förblev latent och följde honom ända till hans död. Ingen kände så djupt som han för Tyskland efter världskriget, ingen hade med större glädje mottagit »die Finnlandskämpfer» 1918, men ingen kände heller bittrare Tysklands avvisande hållning mot Finland under vinterkriget. Det var för honom en nästan personlig upprättelse, då Tyskland sommaren 1941 gick till kamp mot sovjetunionen. Hackman var patriot och han kände hotet från öster även under de relativt lugna åren före 1939.

Efter sin studentexamen i Leipzig 1885 återvände Hackman till hemlandet och inskrev sig vid universitetet i Helsingfors. Under grundliga studier mognade hans beslut att egna sitt arbete åt utforskningen av Finlands forntid. Avgörande för detta var J. R. Aspelins inflytande; Hackman bodde i hans hem och kom sålunda i nära beröring med honom. Sin kandidatexamen avlade Hackman 1890 med nordisk historia som huvudämne; dessutom hade han vitsord i konsthistoria, filosofi, latin och matematik. Från och med år 1894 började han genom målmedvetna grävningar i västra Finland samla material till en avhandling om Finlands tidigaste järnåldersbebyggelse. Dessa grävningar utförde han till stor del på egen bekostnad, liksom han under dessa år även förövrigt kunde ägna sig åt vetenskapliga studier som »Privatgelehrter», utan att vara bunden av förvärvsarbete. Genom omfattande resor och studier i utlandet — han stod i nära kontakt med flera utländska arkeologer, främst svenskarna Salin och Almgren och tyskarna Tischler och Kemke —, förvärvade han sig en materialkännedom, som satte honom i stånd att behärska hela det östbaltiska och skandinaviska materialet och som gav en ypperlig grund för en jämförande undersökning av hemlandets fornsaksbestånd.

År 1906 utkom hans stora epokgörande arbete *Die ältere Eisenzeit in Finnland. I. Die Funde aus den fünf ersten Jahrhunderten n. Chr.*, ett arbete som blev avgörande för frågan om Finlands kolonisation under järnåldern. Genom en grundlig och detaljerad analys kunde han åtskilja olika grupper i fornsaksmaterialet och påvisa deras olika karaktär: östbaltiskt, svenskt, inhemskt. Mest betydande för syntesen blev därvidlag att han kunde påvisa huru lika huvudmassan av fynden var de motsvarande formerna i Estland, Lettland och Ostpreussen. Detta förde med sig ett viktigt resultat: han drog slutsatsen att Finlands äldsta järnålderskultur härstammar från Östbaltikum. Då de äldsta järnåldersfynden i vårt land påträffats i gravfält i västra Finland, som taga vid under de första århundradena e. Kr., på ett område som synes ha varit så gott som obebott under hela den föregående förromerska perioden, måste man förutsätta en ny befolkning, det finska folkets förfäder, som överflyttat från Östbaltikum, medförande sin materiella kultur därifrån. De äldsta av järnåldersgravfälten ligga i kustområdet i västra Finland, något yngre förekomma såväl där som längre inne i landet, i Kumo älvdal och vid insjöarna i Tavastland, medan gravfält från denna tid helt saknas i Karelen. Härav följde enligt Hackman, att den finska järnåldersbebyggelsen tagit sin början under de första århundradena efter Kr., att befolkningen invandrat sjövägen över Finska viken från Östbaltikum och att den småningom utbredd sig österut, icke i motsatt rikt-

ning, såsom forskningen dittills på filologiska (lånord, Ortsnamn) och sagohistoriska grunder antagit.

Detta på rent arkeologiska grunder uppnådda forskningsresultat blev givetvis av stor betydelse även för kulturhistorien och filologin. Resultatet har även blivit bestående; varken i frågan om fornsaksbeståndets analys och kronologi, eller vad syntesen beträffar, är arbetet ännu efter nära fyrtio år föråldrat. Det har icke gått till forskningshistorien, det studeras och citeras ännu den dag som är.

Die ältere Eisenzeit utgjorde Hackmans doktorsdisputation, och hans licentiatexamen samma år omfattade vitsord i arkeologi, nordisk historia och konsthistoria. Redan före denna sin akademiska grad hade han publicerat ett antal smärre arbeten, bland vilka isynnerhet *Die Bronzezeit Finnlands*, ett föredrag som han höll vid arkeologkongressen i Riga 1897, bör omnämnas. Av Hackmans senare arbeten sluter sig *Die ältesten eisenzeitlichen Funde Finnlands* (Mannus 1913) direkt till Äldre Eisenzeit, och han behandlar här bl.a. för första gången sina viktiga grävningsfynd från gravfältet i Nakkila—Penttala, vilka ännu starkare än det tidigare kända materialet från den äldsta romerska järnåldern uppvisa östbaltisk prägel och därigenom utgjorde ett nytt bevis för hans teoriers riktighet. Till bebyggelsehistorien återkom Hackman även i arbetet *Om Nylands kolonisation under järnåldern och andra därmed sammanhängande frågor* (Hist. Tidskr. f. Finland 1917), där han bemöter en del invändningar från filologhåll och hävdar riktigheten av sin uppfattning i dessa frågor mot Ailio, som kritiserat den och isynnerhet opponerat sig mot teorin om finnarnas invandring under järnåldern. Det är Hackmans enda direkt polemiska arbete och han underkastar frågorna en omfattande och grundlig granskning.

En översikt av Finlands förhistoria, som i främsta rummet går ut på att klargöra det skandinaviska inflytandets karaktär i Finlands förhistoria och därvid i hög grad befattar sig med frågan om nationalitetsförhållandena utgör Hackmans vackra arbete *Germanerna i Finlands förhistoria* (1924). Andra översikter äro texten till de förhistoriska kartorna i Atlas över Finland 1910, samt artikeln *Finnland. Eisenzeit* i Eberts Reallexikon (1925). Typologiska undersökelser utgöra arbetena *De kräftformiga spännena* (Rig 1919), *Baltische Sprossenfibeln aus Finnland* i festskriften till Ad. Bezenberger 1921, *Peitschenstiele und Leitstockbeschläge aus Finnland* i Götze-festskriften 1925 och *Suomen rengasmiekat* (Suomen Museo 1928).

En del av dessa utgöra på sätt och vis förarbeten till Hackmans andra större verk, *Das Brandgräberfeld von Pukkila in Isokyrö* (1938), som han hade under arbete i mera än ett årtionde. Han samlade däri allt

sitt gedigna och grundliga vetande om Finlands folkvandringstid, och behandlade därvid isynnerhet Österbottens förbindelser åt olika håll under denna epok. Österbotten intresserade honom alltid särskilt, såsom ett par av hans intressantaste mindre arbeten, *Ein Opferfund der Völkerwanderungszeit in Finnland* (Opuscula . . . Montelio dicata 1913) och *Solidusfunde in Finnland* (Prähist. Zeitschrift 1925) ävensom föredraget *Uppsvenskt och norskt i Österbottens folkvandringstid* på arkeologkongressen i Stockholm 1922 visa.

Såsom av det föregående framgått koncentrerar Hackmans produktion sig nästan uteslutande kring den äldre järnålderns, den romerska epokens och folkvandringstidens problem. Detta var karaktäristiskt, han var ingen mångfrestare, icke lätt »rörilig» eller upptänd av nya problem, han var i viss mån snarare ensidig. Men härvid följde han den bana han engång utstakat sig på det för honom enda möjliga sättet, utan att forcera, tålmodigt fördjupande sig i detaljer, plöjande allt djupare på den fåra han ansåg som sin. Ett enda, hans tidigaste arbete, *Några meddelanden om Viborgs slott under Vasakonungarna* (Kaukomieli 1890) faller utanför ramen för förhistorisk arkeologi. Han var försiktig, aktade sig för eventuellt förhastade slutledningar, byggde långsamt bit för bit upp sina resultat, och därav kanske det kommer sig, att hans forskningsresultat i de senare arbetena möjligen verka mindre nya, mindre viktiga än vad de i verkligheten äro. Å andra sidan vann hann genom detta sitt arbetsätt den mest lysande framgång en vetenskapsman kan ernå: hans arbeten äro icke föråldrade, liksom Ältäre Eisenzeit äro de levande ännu efter årtionden.

Det vore oriktigt att icke här nämna ännu ett par av hans arbeten, ehuru förteckningen ingalunda avser att vara komplett. Under en följd av år utarbetade han översikter av museets järnålderssamlingars tillväxt, *Förvärv till Statens Historiska* (senare *National-)* *Museum* för 1908—1922 (Finskt Museum), 1910 utgav han på egen bekostnad ett fotografiskt bildverk, *Vorgesichtliche Altertümer aus Finnland*, som kompletterade Aspelins *Antiquités*. Och sist må nämnas *Die Emailfibel von Wäirilä im Kirchspiel Pälkäne* (FFT 26, 1912), som behandlar frågan om den förhistoriska östbaltiska och ryska emaljens ursprung, och det lilla arbetet *Två äländska husgrunder från yngre järnåldern* i Finskt Museum för år 1940, som blev hans sista.

År 1907 utnämndes Hackman till amanuens vid Nationalmuseets förhistoriska avdelning, och 1919 blev han intendent därstädes. Av hans idoga arbete i museets tjänst skall vid sidan av de årliga omfattande grävningarna i främsta rummet omnämnas järnålderssamlingarnas ordnande och utställande i den nya museibyggnaden. Det var

ett grundläggande arbete, som utfördes enligt vetenskapliga synpunkter: för första gången genomfördes en strängt kronologisk indelning av det fornsaksbestånd som förelåg. För senare forskargenerationer blev detta utställningssätt av stor betydelse, för den stora allmänheten var det kanske för tröttande.

Ett antal föredrag vid vetenskapliga kongresser böra ännu nämnas bland Hackmans arbetsprestationer, liksom även hans medlemskap i Antellska delegationen under en följd av år. De vetenskapliga utmärkelser som kommo honom till del voro talrika, och de gladdo honom. 1925 utsågs han till sakkunnig vid besättandet av professuren i nordisk och jämförande fornkunskap vid Uppsala universitet. Samma år tilldelades honom professors rang. Förutom flera inhemska vetenskapliga samfund kallade flera utländska honom till ledamot. Så var han korresponderande ledamot i Estländische literarische Gesellschaft, i Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, hedersledamot i Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands, Altertumsgesellschaft Prussia, Gelehrte Estnische Gesellschaft och utländsk ledamot i Kgl. Vitterhets Historie- och Antikvitets Akademin.

Han var trogen sitt arbete och forskarkynne. Han var också trogen sin miljö, sina traditioner, en patricier som kände djupt även sin medborgerliga plikt. Som Hackmanska ättens huvudman deltog han i flere lantdagar. Efter 1918 tillhörde han Helsingfors Oldboysregemente i flera år. En besvärlig dövhet under de senare åren gjorde att han kanske blev något isolerad, men det hindrade honom ingalunda att deltaga i kamratlivet på museet och i Fornminnesföreningen, där han ännu till det sista satt på sin bestämda plats, ehuru han icke kunde följa med föredragen, utan senare måste få läsa dem eller åtminstone få dem refererade. Det var honom både plikt och nöje. Ännu vid hög ålder deltog han i en ansträngande exkursion till Leningrad (1936) och i den »rullande» arkeologkongressen i Danmark 1937. Han var också omtyckt som kanske ingen annan, och det var slående vad en av hans kolleger yttrade några dagar efter hans död: var och en tyckte sig stå i ett särskilt vänskapsförhållande till honom. Hans popularitet var lika stor hos medlemmar av båda språkgrupperna, och hans förhållande till det finska språket förtjänar kanske ett särskilt omnämnande. Han talade det gärna och bemödade sig att göra det så väl som möjligt. Vad mera var, han respekterade det på ett sätt som är sällsynt hos hans generation, och han berättade gärna att syskonkretsen i hans barndom i Viborg sinsemellan talade finska. Hans mor var syster till den kända fennomanen Julius Krohn (Suonio), och det kanske delvis förklarar hans intresse

för språket, som han på nytt måste lära sig efter återkomsten till hemlandet.

En viss försynthet, kanske också försiktighet, gjorde att han ibland undvek diskussion och meningsbyte, men å andra sidan kunde han vara hart när förbluffande uppriktig, och jag tror inte att han någonsin dagtingade med sanningen, om än han ville undvika att sära. Han uttalade en gång i sina sista år åsikten att man icke behöver ingå på polemik, även om man vill opponera sig mot en vetenskaplig åsikt eller mening man icke godkänner, lika bra vore att framhålla och motivera sin åsikt utan att adressera den mot en namngiven forskare eller ett namngivet arbete. Kanske just på detta, hans försynthet och icke-kamplystnad, beror det ovannämnda faktum att han givit ut endast *ett* polemiskt arbete, och det för att försvara sin egen givna ståndpunkt.

En lycklig och harmonisk människa, tänkte man om honom. Lycklig för att ha kunnat följa sin en gång utstakade bana och se frukterna mogna av sitt arbete, lycklig i sitt hem och sin familjekrets. Vi minnas med vilken stolthet han talade om sin sonson »därute» under kriget eller visade fotografiet av sin unga sondotter i baldräkt eller med vilken omsorg han förberedde talet på finska till husjungfrun, som skulle gifta sig. Det var smådrag, men så karaktäristiska för honom.

Sedan han 1932 föll för ålderstreckets och blev pensionerad fortsatte han ännu under flera år med att dagligen komma upp till museet och arbeta några timmar. Besöken blevo glesare de sista åren, delvis beroende på kriget, som gjorde att han tillbringade längre tider på landsorten, delvis kanske på avtagande krafter; han klagade flera gånger över sitt hjärta. Något före jul i fjol kom han upp sista gången, men föga anade någon då, att det skulle bli så. Han arbetade som bäst på översättningen av referaten till Finskt Museum och Suomen Museo, ett arbete som han ombesörjt i årtionden. Översättningen hann icke bli färdig, en annan fick taga vid, men det är en glädje att minnas, att han kunde arbeta nästan intill det sista och finna tillfredsställelse därigenom. Det blev ingen tung och tyande ålderdom för honom, det blev endast en kort tid som då axet nått sin fulla mognad och står en stund tungt och färdigt under sensommarsol i väntan på skördetiden.

Ella Kivikoski.

REFERAT.

Alfred Hackman. Am 16. Januar 1942 verschied der frühere Intendent der vorgeschichtlichen Abteilung im Nationalmuseum, Professor Dr. Alfred Hackman, im Alter von 77 Jahren. Seine 1906 erschienene grosse Abhandlung *Die ältere Eisenzeit in Finnland* wurde entscheidend für die Frage nach der ältesten Eisenzeit in Finnland und von grundlegender Bedeutung für die gesamte finnische Eisenzeitforschung. In seinen anderen Arbeiten hat Hackman hauptsächlich auch die ältere Eisenzeit behandelt. Insbesondere mag hier nur *Das Brandgräberfeld von Pukkila in Isokyrö* (1938) angeführt werden. Als Museumsmann hat er vor allem das Verdienst, neben umfassenden alljährlichen Ausgrabungen das Ordnen des während Jahrzehnten gesammelten Eisenzeitmaterials aus Finnland und dessen Ausstellung im neuen Museumsgebäude durchgeführt zu haben, eine Arbeit, die nach streng wissenschaftlichen Prinzipien ausgeführt wurde.
